

การบรรเทาภัยพิบัติด้วยรัตนสูตร Disaster Relief With Ratanasutta

พิสันต์ สุขพูล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Pisun Sukpool

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhonsawan Campus, Thailand

E-mail: pisunsukpool@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบรรเทาภัยพิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และวิเคราะห์การบรรเทาภัยพิบัติด้วยรัตนสูตรพบว่า ภัยพิบัติในพระพุทธศาสนาเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมี 4 ประเภทได้แก่อัคคีภัยอุทกภัยวาตภัยและทุภิกขภัยสาเหตุใหญ่ได้แก่สาเหตุทางธรรมชาติเกิดจากธาตุน้ำลมและไฟกำเริบเกิดจาก โลภะ โทสะ และโมหะ ส่งผลกระทบทั้งทางร่างกายและด้านจิตใจแก่มนุษย์และสรรพสัตว์ทุกชนิดบนโลกโดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่เกิดภัยพิบัติจากการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

รัตนสูตร เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สวดขจัดปัดเป่าภัยพิบัติในสมัยพุทธกาลที่เกิด ทรงแนะนำให้พระเถระน้อมรำลึกถึงคุณของรัตนะ คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ และอำนวยการให้สรรพสัตว์เหล่านี้มีความสุขทำให้เกิดความสงบกายสงบใจ ลดความทุกข์ใจจากภัยพิบัติที่เกิดจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ทำให้ได้รับความศรัทธา และพ้นจากอุปสรรคอันตรายทั้งหลายและสามารถนำมาพัฒนาชีวิต ได้แก่ 1) การพัฒนาทางจิต คือ ลดความท้อถอย เป็นต้น ทำให้จิตใจไม่จมในสภาวะเศร้า 2) การพัฒนาทางกาย เช่น ช่วยปรับสมดุลให้ร่างกาย ทำให้มีสติ เป็นภูมิคุ้มกันโรคไปในตัว 3) การพัฒนาทางด้านสังคม ทำให้เกิดความสามัคคีในสังคม 4) การพัฒนาทางด้านปัญญา ทำให้เกิดปัญญาความฉลาดรู้ เท้าทันตามความเป็นจริงความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ แก้ไขปัญหาได้ด้วยสติปัญญา หากสวดสาธยายมนต์แล้ว มีการเจริญวิปัสณาภาวนา ก็จะเป็นการพัฒนาจิตขั้นสูงสุด

คำสำคัญ : ภัยพิบัติ; รัตนสูตร; โควิด-19

Abstracts

this academic article The objectives of this study were to study disaster relief that appeared in Buddhist scriptures and analyze disaster relief by Ratana Sutta. It was found that disasters in Buddhism It is a natural phenomenon. There are 4 types: fire, flood, storm and famine. There are 2 main causes: natural causes. Caused by the elements of water, wind and fire, caused by greed, hatred, and moha, affecting both the physical and mental threads to humans and all living beings on earth Especially in the current era when disasters caused by the epidemic of coronavirus (Covid-19) both in the country and abroad.

Ratana Sutta is a sutra that the Buddha used to chant to eliminate disasters during the Buddha's birth. He advised the Thera to pay homage to the virtues of the Ratna, namely Buddharatana, Dharmaratana, and Sangharatana, and to bless these beings with good health. cause peace of mind Reduce the suffering from the disaster caused by the Covid-19 epidemic situation, making it auspicious. and free from all kinds of dangers and can be used to improve life, such as 1) mental development, which is to reduce discouragement, etc., causing the mind to be unclear, fuzzy 2) physical development, such as helping to balance the body, making it mindful, as well as being immune to disease 3) physical development Social causing unity in society 4) intellectual development cause intelligence as soon as the truth Right understanding of the Three Jewels: knowing sin-benefit-punishment-benefit-not-benefit Solve problems with intelligence If praying There is vipassana meditation. It will be the highest mental development.

Keywords: Disaster; Ratanasutra; Covid-19

บทนำ

ในปัจจุบัน สถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นที่เกิดจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ว่า "โควิด-ไนน์ทีน" (Covid-19) โดยชื่อนี้มาจากคำย่อในภาษาอังกฤษของคำว่าโคโรนา ไวรัส และดีซีส์ (Disease) ที่แปลว่า โรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งเลข 19 ซึ่งแสดงถึงปีที่มีรายงานการแพร่ระบาดครั้งแรกนายเทดรอส อาดานอมเกเบเรเย ซัส ผู้อำนวยการใหญ่องค์การอนามัยโลกแถลงตั้งข้างต้นที่นครเจนีวาของสวิตเซอร์แลนด์และเรียกร้องให้ทั่วโลกต่อสู้กับการแพร่ระบาดของโรคทางเดินหายใจดังกล่าวอย่างถึงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้หลังจากที่ตัวเลขผู้เสียชีวิตล่าสุดสูงเกินกว่าหนึ่งพันรายและมียอดผู้ติดเชื้อสะสมทั่วโลกกว่าสี่หมื่นรายแล้วก่อนหน้านี้มีการเรียกชื่อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่และโรคไขข้ออักเสบที่เกิดขึ้นจากไวรัสชนิดนี้หลายชื่อ เช่น ไข้หวัดใหญ่ไวรัสจีน หรือไข้หวัดคางคาวซึ่งล้วนแต่สร้างความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรคดังกล่าวส่วนชื่อที่เป็นทางการของเชื้อไวรัส 2019-nCoV ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้เรียกชั่วคราวนั้นคณะกรรมการระหว่างประเทศว่าด้วยอนุกรมวิธานวิทยาของไวรัส (International Committee on Taxonomy of Viruses) ได้กำหนดให้ใช้ชื่อใหม่ว่า SARS-CoV-2 หรือไวรัสโคโรนา ซึ่งเป็นโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรงชนิดที่สอง (Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2) เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องทางพันธุกรรมอย่างใกล้ชิดกับเชื้อไวรัสโรคซาร์สในการแถลงข่าวครั้งล่าสุดนี้องค์การอนามัยโลกย้ำว่ายังคงมีโอกาสสกัดกั้นการแพร่ระบาดของ

ไวรัส SARS-CoV-2 ได้จริงหากสามารถระดมทรัพยากรเพื่อต่อสู้กับโรคได้อย่างเพียงพอโดยมาตรการที่เงินดำเนินอยู่นั้นมีความเหมาะสมและช่วยชะลอการแพร่ระบาดไปยังประเทศต่าง ๆ ให้ช้าลง

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงภัยพิบัติขึ้นมาแล้วหลายครั้งเช่น ครั้งหนึ่งเมืองไพสาลีเกิดทุกข์ภัยแล้งข้าวยากหมากแพงคนล้มตายเป็นอันมากเพราะความอดอยากพระเจ้าแผ่นดินและประชาชนจึงพากันไปอาราธนาพระพุทธเจ้าเมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึงก็มีฝนตกมาทำใหญ่ครั้งนั้นพระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้พระอานนท์เรียนรัตนสูตรอันมีเนื้อความสรรเสริญแก้ววิเศษ3ประการที่ไม่มีแก้วอื่นใดเสมอเหมือนคือพุทธรัตนธัมมรัตนะและสังฆรัตนะและทำให้ผู้สดผู้ฟังผู้บูชาและผู้ระลึกถึงประสบแต่ความสุขสวัสดิเมื่อพระอานนท์เรียนและสาธยายพร้อมทั้งได้นำบาตรน้ำมนต์จากพระพุทธเจ้าไปประพรมรอบกำแพงเมือง3ชั้นตลอดสามยามตามรับสั่งเมื่อน้ำพระพุทธรมนต์ไปถูกพวกปีศาจๆก็หนีไปถูกมนุษย์ที่เจ็บป่วยความเจ็บป่วยๆก็หายสิ้นพระอินทร์ก็ดำริว่าแม้เราก็คควรอัญเชิญพระรัตนตรัยทำให้ชาวเมืองประสบสุขจึงได้ตรัส3บทท้ายแม้ปริตรนี้ก็มี การสวดยอด้งที่นำมาลงไว้เพื่อความเหมาะสมต่อเวลา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 25/4/7)

ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อชีวิตสมควรอย่างยิ่งที่คนไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัตนสูตรเป็นพื้นฐานถือว่าการสวดมนต์รัตนสูตรเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธส่วนหนึ่งครั้งการสวดรัตนสูตรนั้นถ้าสวดมนต์ได้ก็จะเป็นคุณค่าอย่างย้งนอกจากนี้การสวดรัตนสูตรถือว่ศักดิ์สิทธิ์ที่พระสงฆ์คัดเลือกมาจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นพุทธพจน์จึงเรียกว่าพุทธมนต์คือพุทธพจน์อันศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้าที่พระสงฆ์สาวกของพระองค์มีสมาธิจิตอันแน่วแน่มสวดพร้อมๆกันเพื่อให้สัมฤทธิ์ตามความหมายแห่งถ้อยคำพุทธพจน์ที่นำมาสวดนั้นความมุ่งหมายของการสวดมนต์ถือเป็นมงคลที่อุบาสกอุบาสิกาในประเทศไทยปฏิบัติต่อกันมา กันนอกจากเพื่อเป็นสิริมงคลแล้วยังเชื่อว่าสามารถป้องกันภัยพิบัติความวินาศแห่งชีวิตอีกด้วยสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลไทยที่ร่วมกับคณะสงฆ์ไทย ที่มีมติมหาเถรสมาคม ที่พิเศษ 4/2564 เรื่อง การเจริญพระพุทธมนต์บทรัตนสูตร ถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ พศ0006/341ลงวันที่ 5พฤษภาคม 2564แจ้งว่า ตามที่ได้มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ระลอกใหม่ ได้แพร่ขยายออกไปเป็นวงกว้าง แพร่กระจายออกไปในหลายพื้นที่ของประเทศอย่างรวดเร็ว ทำให้มีผู้ติดเชื้อสะสม และผู้ติดเชื้อรายใหม่ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และได้มีผู้เสียชีวิตจากการติดเชื้อมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ทั้งทางด้านจิตใจและความเป็นอยู่ กอปรกับรัฐบาลได้ประกาศ ข้อกำหนดให้ทุกคนปฏิบัติตามมาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) อย่างเคร่งครัด ได้อัญเชิญบทสวดรัตนสูตรมาเจริญพระพุทธมนต์ ให้ทุกวัดและพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศสวดสาธยายรัตนสูตรเพื่อเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจและเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อประชาชนชาวไทยท่ามกลางสถานการณ์โรคที่เป็นอยู่

ดังนั้นการสวดรัตนสูตรด้วยเหตุที่การสวดมนต์มีความสำคัญอย่างน้อยก็เป็นการสาธยายคำสอนของพระพุทธเจ้าการบำรุงขวัญกำลังใจและเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อประชาชนชาวไทยท่ามกลางสถานการณ์โรคในปัจจุบัน หากเข้าใจในเนื้อหาด้วยนั้นก็จะทำให้ชาวพุทธมีคุณภาพชีวิตมีสติปัญญาประกอบกับศรัทธาเป็นสัมมาปฏิบัติเป็นประโยชน์ในชีวิตอย่างมีคุณค่านั้นย่อมเป็นไปได้เพื่อบรรเทาภัยพิบัติโรคทั้งปวงสมควร ซึ่งจะมีผลให้รู้ถึงคุณค่าความเชื่ออันดีของการสวดมนต์จนมีผลต่อการพัฒนาจิตใจชีวิตส่งผลไปถึงสุขภาพกายสุขภาพใจของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

ภัยพิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

1. ความหมายของภัยพิบัติในพระพุทธศาสนา

คำว่าภัยพิบัติมาจากสองคำสมาสกันภัย+พิบัติในพจนานุกรมไทยใช้คำว่าพิบัติภาษาสันสกฤต-บาลี ใช้คำว่าวิบัติมาจากคำว่าวิปตติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 788) และได้ให้ความหมายต่อไปอีกว่า ภัยพิบัติคือสาธารณภัย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 1174) หมายถึงภัยที่เกิดแก่คนหมู่มากเช่นอัคคีภัยวาตภัยอุทกภัยตลอดจนภัยอื่น ๆ อันมีมาเป็นสาธารณะไม่ว่าเกิดจากธรรมชาติหรือมีผู้กระทำให้เกิดขึ้นซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ประชาชนหรือความเสียหายแก่ทรัพย์สินของรัฐในทางพระพุทธศาสนาภัยแปลว่าสิ่งที่น่ากลัวอันตรายคำว่าภัยมาจากภาษาสันสกฤต-บาลีภัย (พะยะ) แปลว่าอันตราย(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 817) พิบัติหมายถึงความฉิบหายความหายนะหรือความเสียหาย(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 788) เมื่อแปลรวมความแล้วคืออันตรายที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อมภัยพิบัติในภาษาไทยใช้หมายถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดความทุกข์ยากทั้งทางกายและทางใจพระพุทธศาสนาแสดงที่มาของภัยไว้ในพุทฺธยภัยสูตรว่าภัย4ประการนี้คือ “อัคคีภัย (ภัยเกิดจากไฟ) อุทกภัย (ภัยเกิดจากน้ำ) ราชภัย (ภัยเกิดจากพระราชา) โจรภัย (ภัยเกิดจากโจร) นี้แลคือภัย” ซึ่งเป็นภัยภายนอกแบ่งเป็นภัยธรรมชาติและภัยที่เกิดจากมนุษย์ในพระไตรปิฎกแสดงว่าภัยคือสิ่งที่น่ากลัวในส่วนที่เป็นธรรมชาติที่น่ากลัวคืออัคคีภัยอุทกภัยเป็นต้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาสำหรับภัยที่เกิดจากมนุษย์คือราชภัยและโจรภัยก็จัดได้ว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัวส่วนภัยที่มาพร้อมกับความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่มักจะถูกปิดบังซ่อนเร้นอยู่ประจำกายของแต่ละบุคคลภัยชนิดนี้ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นภัยภายใน4ประการนี้คือ “ชาติภัยชราภัยพยาธิภัยมรณภัย” เมื่อภิกษุเห็นภัยทั้งสี่ประการนี้จึงได้ออกบวชและบำเพ็ญสมณธรรมหรือแม้แต่พุทธศาสนิกชนหากมองเห็นว่าชีวิตเต็มไปด้วยภัยภายในก็ควรพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงจะได้ไม่เศร้าโศกเกินไปเมื่อมีภัยพิบัติมาเยือน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 21/120/181)

ดังนั้นความหมายของคำว่าภัยพิบัติในพระพุทธรูปทางพระพุทธรูปศาสนาจึงหมายถึงภัยอันตรายที่สร้างความเสียหายทั้งทางร่างกายและจิตใจในระยะยาวหมายถึงสมัยที่โลกไม่มีความเจริญบ้านเมืองมีแต่ภัยพิบัติผู้ปกครองไม่ดีสังคมเสื่อมจากศีลธรรมนิยมคนชั่วร้ายก่อคนชั่วซึ่งทำให้เกิดความทุกข์ยากลำบากในดำเนินชีวิต

2. ลักษณะภัยพิบัติในพระพุทธรูปศาสนา

ลักษณะของภัยพิบัติในพระพุทธรูปศาสนานั้นไม่มีที่กล่าวไว้ชัดเจนว่าเป็นลักษณะของภัยพิบัติได้ภัยพิบัติทางธรรมชาติในพระพุทธรูปศาสนาทำให้เป็นอุตุนิยามไปซึ่งอุตุนิยามก็คือกฎธรรมชาติที่ครอบคลุมความเป็นไปของปรากฏการณ์ในธรรมชาติเกี่ยวกับวัตถุที่ไม่มีชีวิตทุกชนิดหลักของอุตุนิยามตามแนวพระพุทธรูปศาสนามุ่งให้เข้าใจเกี่ยวกับกฎธรรมชาติที่ว่าด้วยวัตถุซึ่งเมื่อมีเหตุปัจจัยเพียงพอก็จะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมันเองไม่มีใครเป็นผู้กำหนดหรือห้ามได้เช่นการเกิดฝนตกก็มีเหตุปัจจัยเพียงพอก็เกิดฝนตกการระเหยของน้ำบนดินการรวมตัวของก้อนเมฆเกิดลมพัดเป็นต้นหากเราเข้าใจธรรมชาติเช่นนี้ก็จะทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุขอุตุนิยามคือลักษณะสภาวะต่างๆของธาตุทั้ง4คือน้ำลมไฟและอากาศเป็นไปตามหลักอนิจจังคือความไม่เที่ยงความไม่คงที่ความไม่ยั่งยืนสภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายไปใครไม่สามารถควบคุมได้ดังนั้นลักษณะของภัยพิบัติในพระพุทธรูปศาสนาจึงจัดเข้าในอนิจจังลักษณะและสาเหตุจากมนุษย์มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างและทำลายในตัวเองการทำลายล้างของมนุษย์ทำให้เกิดผลกระทบเป็นภัยพิบัตินั้นมีให้เห็นอยู่มากมายโลกนี้ทั้งหมดจะต้องฉิบหายโดยอาการ 3 อย่างคือราคะโทสะโมหะ3ประการนี้เป็นเหตุสัตว์หนาไปด้วยราคะโลกนี้จะต้องฉิบหายด้วยน้ำสัตว์หนาไปด้วยโทสะโลกจะต้องฉิบหายด้วยไฟสัตว์หนาไปด้วยโมหะโลกจะต้องฉิบหายด้วยลมอยู่อย่างนี้การเกิดโรคภัยที่มีสาเหตุมาจากผลกระทบไม่ดีของมนุษย์ดังพุทธพจน์ที่ว่าบุคคลเป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายด้วยฝ่ามือด้วยก้อนดินด้วยท่อนไม้ด้วยศัสตราเป็นปฏิกิริยาที่เป็นไปเพื่อความมีโรคมาก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 14/291/351)

ดังนั้นความโลภมากอยากได้ไม่สิ้นสุดเป็นสาเหตุให้เกิดโทษแก่สังคมถ้าถูกราคะเข้าครอบงำสามารถทำได้ทุกอย่างฆ่าสัตว์ปล้นสะดมลักทรัพย์แม้แต่ญาติพี่น้องก็ทำได้ล่วงเกินภรรยาสามีคนอื่นพูดเท็จพูดส่อเสียดเพราะความไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจทำให้เป็นทุกข์ได้เพราะความโลภเป็นเหตุคนที่โลภมากมีความเห็นแก่ตัวจัดเป็นเหตุให้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายทำลายทรัพย์สินหรือชีวิตซึ่งกันและกันแล้วก่อให้เกิดสงครามทั้งในประเทศและต่างประเทศนำไปสู่การบาดเจ็บล้มตายสร้างความทุกข์ให้แก่สังคมทรัพย์สินเสียหายก็เพราะความโลภคนที่ชอบตัดไม้ทำลายป่าอันเป็นทรัพยากรของชาติเพื่อความมุ่งหวังผลผลิตทางการเกษตรหรือเพื่อกิจการใดก็ตามเพราะมีความมุ่งหวังก็เพื่อปรนเปรอความอยากซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ผิดนั้นเป็นสาเหตุที่ทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาลทำให้เกิดทุกข์ภัยภัยไข้เจ็บเสียหายเกิดเพลิงไหม้คนมีอาหารไม่เพียงพอทำให้เป็นโรคขาดสารอาหารเจ็บป่วยและเสียชีวิตและบางครั้งทำให้เกิดภัยทางธรรมชาติเช่นเกิดน้ำท่วมไร่นาทรัพย์สินเสียหายทำให้ชีวิตเป็นทุกข์ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “มนุษย์ทุกวันนี้ถูกความโลภที่ไม่สมำเสมอครอบงำซึ่งประกอบด้วยกรรมผิดต่าง

หยาบคาย ศีลธรรมทราม อันคมเข่นฆ่ากันและกัน มนุษย์ล้มตายเป็นจำนวนมาก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/57/220-221) เมื่อมนุษย์ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสทั้ง 3 ประการนั้นย่อมสามารถที่จะทำความชั่วได้ทุกประเภท เพราะเป็นธรรมชาติที่เอื้ออำนวยให้เกิดความเสียหาย เมื่อมนุษย์มีแต่ความเขลาแล้วความเกียจคร้านย่อมครอบงำได้อีกทั้งยังหลงมกมายไม่รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ ฉะนั้นอนุศาสนมูลทั้ง 3 ประการนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งความเสื่อมเสียทุกประการ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มหาบพิตรธรรม 3 ประการคือ โลภ โกรธ หลง เมื่อเกิดขึ้นแก่โลกมีแต่เกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ แก่กุลเพื่อ ความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สำราญ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 15/134/167)

ดังนั้นสาเหตุของภัยพิบัติในพระพุทธศาสนามี 2 สาเหตุใหญ่ คือ เกิดจากมนุษย์ และเกิดจากธรรมชาติ หากเมื่อสองสาเหตุเกิดขึ้นพร้อมกันยิ่งจะส่งผลกระทบต่อบุคคลอย่างใหญ่หลวง เป็นหลายเท่าต่อผู้ประสบภัย

ความสำคัญของรัตนสูตร

1. ความเป็นมาของ "รัตนสูตร"

ครั้งหนึ่งกรุงเวสาลีนั้นเกิดทุพภิกขภัย ฝนแล้ง ข้าวกล้าตายเกลื่อนกลาด จนชาวเมืองมากมายต้องล้มตาย ต้องนำศพไปทิ้งนอกเมือง ครั้นพวกอมนุษย์ได้กลิ่นคนตายก็พากันเข้าพระนคร รบกวนมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ต่างๆ นาๆ แต่นั่นผู้คนก็ล้มตายเพิ่มมากขึ้น ทั้งเพราะความอดอยาก ทั้งเพราะความปฏิกูลจนเกิดอหิวาตกโรค และทั้งจากอมนุษย์เบียดเบียน ชาวเมืองจึงพากันไปกราบทูลพระราชาว่า แต่ก่อนนี้ นับได้ 7 ชั่วราชสกุล ไม่เคยเกิดภัยเช่นนี้เลย พระองค์ไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรม ครั้นพระราชาทรงเรียกพระประยูรญาติ เจ้า เจ้าลิฉฐวิมาประชุมโดยพร้อมกัน เพื่อพิจารณาว่า พระองค์ได้ตั้งอยู่ในความบกพร่องหรือไม่ แต่ไม่ปรากฏว่าพระราชาทรงมีได้กระทบบกพร่องแต่อย่างใด จึงมีการถกเถียงกันถึงหนทางที่จะปิดเป่าภัยอันตรายที่เกิดขึ้นสุดท้าย บรรดาเจ้าลิฉฐวิจึงตกลงให้เชิญเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาโปรด เมื่อเจ้าลิฉฐวิจากนครเวสาลีได้เข้าเฝ้า และกราบทูลความเป็นไปแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาว่า เมื่อตรัสรัตนสูตรในกรุงเวสาลี การอารักขาจักแผ่ไปแสนโกฏิจักรวาลจบสูตรสัตว์ 84,000 จักตรัสรู้ธรรม แล้วจึงทรงรับนิมนต์ นับเป็นประโยชน์ถึง 2 ทาง จึงทรงรับนิมนต์ไป ฝ่ายพระเจ้าพิมพิสาร ผู้ทรงอุปฐากพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบเช่นนั้น ก็โปรดให้รับแต่งทางเสด็จพระพุทธดำเนินระยะทางจากกรุงราชคฤห์ถึงแม่น้ำคงคา อันเป็นพรมแดนแห่งแคว้นทั้งสองนั้น 5 โยชน์ รับสั่งให้ปราบพื้นดิน ทำทางให้เรียบ ให้ปลูกที่ประทับแรมทุกโยชน์ เตรียมให้เสด็จวันละโยชน์ แล้วทูลเชิญเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุ 500 รูป มีการส่งเสด็จอย่างเอิกเกริกมโหฬาร ครั้นเมื่อเสด็จถึงเขตแดนนครเวสาลีลำดับนั้น พอพระผู้มีพระภาคเจ้ายกพระบาทแรกวางลงริมฝั่งแม่น้ำคงคา ฝนโบกขรพรรษก็โปรยเม็ดลงมา ชากศพทั้งปวงถูกน้ำพัดส่งลงสู่แม่น้ำคงคา พื้นดินก็สะอาด สะอาด และเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงกรุงเวสาลี ท้าวสักกะจอมทวยเทพ อันหมู่เทพห้อมล้อมก็เสด็จ

มาถึง ยังผลให้มนุษยทั้งหลายต้องหลบหนีไปจากเมืองเวสาลีเป็นอันมากลำดับต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืนใกล้ประตูพระนครทรงเรียกท่านพระอานนท์มาสั่งว่า อานนท์ เธอจงเรียนรัตนสูตรนี้ ถือเครื่องประกอบพิธีกรรม เทียวเดินไประหว่างปราการ 3 ชั้นแห่งกรุงเวสาลีกับพวกเจ้าลิจฉวีราชกุมาร ทำพระปริตรแล้วได้ตรัสรัตนสูตร พอพระเถระกล่าวว่า ยงกิญจิ เท่านั้น พวกมนุษยที่อาศัยกองขยะและที่ผาเรือนเป็นต้น ซึ่งยังไม่หนีไปในตอนแรก ก็พากันหนีไปทางประตูทั้ง 4 ประตูทั้งหลายก็ไม่มีที่ว่าง มนุษย์บางพวก เมื่อไม่ได้ที่ว่างที่ประตูทั้งหลาย ก็หลีกกำแพงเมืองหนีไปพอพวกมนุษยพากันไปแล้ว ที่เนื้อตัวของพวกมนุษยทั้งหลาย โรคก็สงบไป พวกมนุษยทั้งหลายก็พากันออกมาบูชาพระเถระด้วยดอกไม้ของหอมเป็นต้นทุกอย่าง มหาชนเอาของหอมทุกอย่างฉาบทาสดูที่ประชุม ท่ามกลางพระนคร ทำเพดานขจิตด้วยรัตนะ ประดับด้วยเครื่องประดับทั้งปวง ปุพฺพธอาสนฺลง ณ ที่นั้นแล้วนำเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ามา

2. บทสวดรัตนสูตรและคำแปล

(ผู้สวดถึงรัตนสูตร ด้วยความเมตตากรุณาเพื่อหวังช่วยเหลือผู้อื่น ย่อมมีเหล่าเทวดาคุ้มครองรักษาทั้งปรหทานพรให้มีความสุข มีชัยมงคลและพ้นจากอุปสรรคอันตรายต่าง ๆ)

ยานิระ ภูตานิ สะมาคะตานิ	ภุมมานิ วา ยานิระ อันตะลิกเข
สัพเพ ะ ภูตา สุมะนา ะวันตุ	อะโถปิ สักกัจจะ สุนันตุ ภาสิตัง
ตัสมา หิ ภูตา นิสามะละ สัพเพ	เมตตัง กะโรถะ มานุสฺสียา ปะชาเย
ทิวา จะ รัตโต จะ ะหะรันติ เย พะลิง	ตัสมา หิ เน รักขะถะ อัมปะมัตตา ฯ
ยังกิญจิ วิตตัง อีระ วา หุรัง วา	สัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณิตัง
นะ โน สะมังอัตถิ ตะถาคะเตนะ	อิทัมปิพุทเธ ระตะนัง ปะณิตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ฯ	ชะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณิตัง
ยะทังคะคา สักยะมุณี สะมาหิโต	นะ เตะนะ อัมเมนะ สะมัตถิกิญจิ
อิทัมปิอัมเม ระตะนัง ปะณิตัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ฯ
อัมพุทเธสฺสโฐ ปะริวัณณะยิ สุจิง	สะมาธิมานันตะริกัณญะมาหุ
สะมาธินา เตะนะ สะโม นะ วิชชะติ	อิทัมปิอัมเม ระตะนัง ปะณิตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ฯ	เย ปุคคะลา อัมมูระ สะตัง ปะสัณฐา
จิตตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนติ	เต ทักขิณียา สุคะตัสสะ สาวะกา
เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ	อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณิตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ฯ	เยสุปปะยุดตา มะนะสา ทัพเพนะ
นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ	เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยหะ
ลัทธามุธานิพุตติง ภูญชะมานา	อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณิตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ฯ	ยะถินทะชีโล ปะฐะวีง สีโต ลียา

จะตุพภี วาเตภีอะสัมปะกัมปิโย	ตะณูปะมังสัปปุริสัง ะหามิ
โย อะริยะสัจจานิ อะเวจจะ ปัสสะติ	อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ๑	เยอะริยะสัจจานิ วิภาวะยันติ
คัมภีระปัญญะนะ สุเทสิตานิ	ภิกขุจาปิ เต โหนติ ภุสัปปะมัตตา
นะ เตภะวัง อัญญะมะมาทียันติ	อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ๑	สะหาวิสสะ ทัสสะนะสัมปะทาเย
ตัสสัฏฐิ อัมมา ชะหิตา ภะวันติ	สักกายะทิฏฐิ วิจิกิฉิตถุจะ
สีลัปปะตัง วาปิ ยะทัตถิภิกขุ	จะตุหะปาเยหิ จะ วิปะมุตโต
ฉะ จาภีฐานานิ อะภัพโป กาตุจ	อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ๑	
ภิกขุจาปิ โสกัมมัง กะโรติ ปาปะตัง	กาเยนะ วาจาเยนะ เจตะสา วา
อะภัพโป โสตัสสะ ปะภุจันตะทาเย	อะภัพพะตา ทิฏฐะปะทัสสะ วุตตา
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ๑
วะนัปปะคัมพะ ยะถา ผุสสิตคเค	คิมหานะมาเส ปะฐะมัสสัง คิมเห
ตะณูปะมัง อัมมะวะรัง อะเทสะยิ	นิพพานะคามิง ปะระมัง หิตาเย
อิทัมปิพุทเธ ระตะนัง ปะณัตถัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ๑
วะโร วะรัญญุ วะระโท วะราหะโร	อะนุตตะโร อัมมะวะรัง อะเทสะยิ
อิทัมปิพุทเธ ระตะนัง ปะณัตถัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ๑
ชีณัง ปุราณัง นะวัง นัตถิสัมภะวัง	วิรัตตะจิตตาเยติเก ภะวัสมิง
เต ชีณะพีชา อะวิรุฬ्हันหา	นิพพันติ อีรา ยะถายัมปะทีโป
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง	เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ ๑
ยานีระ ภูตานิ สะมาคะตานิ	ภุมมานิ วา ยานีวะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะปุชิตัง	พุทฺธัง นะมัสสามะ สุวัตถิโหตุ ๑
ยานีระ ภูตานิ สะมาคะตานิ	ภุมมานิ วา ยานีวะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะปุชิตัง	อัมมัง นะมัสสามะ สุวัตถิโหตุ ๑
ยานีระ ภูตานิ สะมาคะตานิ	ภุมมานิ วา ยานีวะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะปุชิตัง	สังฆัง นะมัสสามะ สุวัตถิโหตุ ๑

คำแปล

(พระผู้มีพระภาคตรัสว่า) ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ขอให้ภูตทั้งปวงจงเป็นผู้มีใจดี และจงฟังภาชิตโดยเคารพเถิด

เพราะฉะนั้นแล ภูตทั้งปวง ท่านจงใคร่ครวญ จงแผ่เมตตาต่อหมู่มนุษย์ด้วยเถิด มนุษย์เหล่าใดนำเครื่องเช่นสรวงมาให้ ทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะเหตุนี้ขอท่านทั้งหลายอย่าประมาท จงรักษามนุษย์เหล่านั้น

ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ หรือรัตนชาติที่ประณีตใด ๆ ที่มีในโลกนี้ ในโลกอื่น หรือในสวรรค์ ทรัพย์หรือรัตนชาตินั้น ๆ ที่เสมอด้วยตถาคต ไม่มี รัตนะคือพระพุทธเจ้านี้ เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ์

พระศากยมนีผู้มีพระทัยตั้งมั่น ทรงบรรลุธรรมได้อันเป็นที่สิ้นกิเลส ปราศจากราคะ เป็นอมตธรรมอันประณีต ไม่มีธรรมใด ๆ ที่เสมอด้วยธรรมนั้น รัตนะคือพระธรรมนี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ์

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ตรัสสรรเสริญสมาธิใดว่าเป็นธรรมสะอาดตรัสถึงสมาธิใดว่าให้ผลโดยลำดับสมาธิอื่นที่เสมอด้วยสมาธินั้น ไม่มี รัตนะคือพระธรรมนี้เป็นรัตนะอันประณีตด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ์

บุคคล 108 จำพวกที่สัตบุรุษสรรเสริญซึ่งจัดเป็นบุคคล 4 คู่ เป็นสาวกของพระสุคต เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา ทานที่เขาถวายในบุคคลเหล่านั้น มีผลมาก รัตนะคือพระสงฆ์นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ์

บุคคลเหล่าใดในศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้าเป็นผู้ประกอบตนไว้ดี มีใจมั่นคง หมดความห่วงใย บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าบรรลุลอหัตถผล หยั่งถึงอมตนิพพาน รับรสความดับสนิทแบบได้เปล่า รัตนะคือ พระสงฆ์นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ์

สัตบุรุษใดพิจารณาเห็นแจ้งอริยสัจ เราเรียกสัตบุรุษนั้นว่า มีอุปมาเหมือนเสาเชือกที่ฝังลงดิน อันไม่หวั่นไหวเพราะลมที่พัดมาจากทิศทั้งสี่ รัตนะคือพระสงฆ์นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ์

พระโสดาบันเหล่าใดรู้แจ้งอริยสัจ ที่พระศาสดาผู้มีปัญญาลึกซึ้งแสดงแล้ว ถึงแม้ว่าพระโสดาบันเหล่านั้นจะประมาทไปบ้าง ท่านเหล่านั้นก็จะไม่ถอยถอยในภพที่ 8 รัตนะคือพระสงฆ์นี้เป็นรัตนะอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ์

พระโสดาบันนั้นละกรรม 3 ประการ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสัสสัพทปราคาส พร้อมกับการบรรลุโสดาปัตติมรรคได้แล้ว แม้จะมีกิเลสบางอย่างเหลืออยู่

พระโสดาบันนั้นพ้นแล้วจากอภายทั้งสี่ และจะไม่ทำอภิชาน 6 รัตนะคือ พระสงฆ์นี้เป็นรัตนอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ์

ถึงแม้ว่า พระโสดาบันนั้นจะทำบาปกรรม ทางกาย ทางวาจา หรือทางใจไปบ้าง ท่านก็ไม่ปกปิดบาปกรรมนั้นไว้ เรากล่าวว่าผู้เห็นบทแล้ว ไม่อาจทำอย่างนั้นได้ รัตนะคือพระสงฆ์นี้เป็นรัตนอันประณีตด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ์

พุ่มไม้งามในป่า ซึ่งมียอดดอกดอกบานสะพรั่ง ในต้นเดือนห้าแห่งคิมหันตฤดู งามอย่างยิ่ง ฉันทิ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ ที่ให้ถึงนิพพาน เพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ฉันทิ รัตนะคือพระพุทธรูปนี้เป็นรัตนอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ์

พระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงรู้ธรรมอันประเสริฐ ทรงประทานธรรมอันประเสริฐ ทรงนำทางอันประเสริฐมาให้ ทรงเป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าใคร ๆ ได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐไว้ รัตนะคือพระพุทธรูปนี้เป็นรัตนอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ์

พระชินาสพเหล่าได้สิ้นภพเก่าแล้ว ไม่มีการเกิดใหม่ ทั้งมีจิตเปื้อนหายในภพที่จะเกิดต่อไป ท่านเหล่านั้นชื่อว่า มีพืชสิ้นแล้ว ไม่มีฉันทะงอกขึ้น เป็นปราชญ์ ย่อมดับสนิทเหมือนประทีปดวงนี้ดับไป รัตนะคือพระสงฆ์นี้เป็นรัตนอันประณีต ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ์

(ท้าวสักกะจอมเทพกราบทูลเป็นคาถา ดังนี้)

ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระตถาคตพุทธเจ้า ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสุขสวัสดิ์

ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระธรรมของพระตถาคต ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสุขสวัสดิ์

ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระสงฆ์ของพระตถาคต ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสุขสวัสดิ์ (พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลายดังนี้) ถ้าเห็นว่าจะได้สุขอันยิ่งใหญ่ ด้วยการเสียสละสุขอันเล็กน้อย นักปราชญ์พึงเสียสละสุขอันเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่สุขอันยิ่งใหญ่ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556 : 1-5) “พระโสดาบันเหล่าใดรู้แจ้งอริยสัจ ที่พระศาสดาผู้มีปัญญาลึกซึ้งแสดงแล้ว ถึงแม้ว่าพระโสดาบันเหล่านั้นจะปรมาทไปบ้างท่านเหล่านั้นก็จะไม่ถือกำเนิดในภพที่ 8 นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ์ พระโสดาบันนั้นละกรรม 3 ประการ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสัสสัพทปราคาส พร้อมกับการบรรลุโสดาปัตติมรรคได้แล้ว แม้จะมีกิเลสบางอย่างเหลืออยู่พระโสดาบันนั้นพ้นแล้วจากอภายทั้งสี่” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 13/6/165) บทรัตนสูตร เป็นบทที่ว่าด้วยคุณค่าและอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติธรรม พอสรุปได้ ดังนี้

1. คำว่า รตน

มีความหมาย 3 อย่าง คือ มาตราวัด แก้วแหวนเงินทอง และความประเสริฐ ในรัตนสูตรนี้หมายถึง พระพุทธพจน์ที่กล่าวถึงคุณค่าและอำนาจของพระรัตนตรัย โดยเน้นคุณธรรมที่สามารถน้อมนำเอาพระคุณที่อยู่ในพระรัตนตรัยมาเป็นแนวทางและเป้าหมายในการปฏิบัติ เช่น สมาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าและการปฏิบัติตนของพระสงฆ์อันเรียบง่ายไม่มีบาปให้ปกปิด แสดงให้เห็นว่าชีวิตที่มีคุณค่าตามหลักพระพุทธศาสนานั้นต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีแก่นแท้อยู่ที่การจัดความเห็นแก่ตัวลงโดยลำดับจนหมดสิ้นไป จึงจะเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นคุณค่าสูงสุดได้ (พระมหาโกมล กมล และคณะ, 2561 : 43-54)

2. อำนาจของบทสวดรัตนสูตร

รัตนสูตร เป็นพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้พระอานนท์เถระสวดเป็นองค์แรก ภายหลังได้กลายเป็นแบบอย่างในการทำน้ำพระพุทธรูปสำหรับพระสงฆ์ต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทุกครั้งที่มีการทำน้ำพระพุทธรูปจะต้องสวดรัตนสูตร

รัตนสูตรมีอำนาจในการขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งหลายให้อันตรธานหายสิ้นไป พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระอานนท์เถระรำลึกถึงคุณพระรัตนะ คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ ทำสักกิริยาประพรมน้ำพระพุทธรูปให้เกิดความสุขสวัสดิ์แก่ชาวเมืองเวสาลีด้วยอำนาจแห่งรัตนสูตรนี้ แม้กรุงเวสาลีจะเกิดภัยพิบัติอย่างร้ายแรง ผู้คนอดอยากล้มตายเป็นจำนวนมาก ชากศพญูกทอดทิ้งเกลื่อนนคร ฤๅติผีปีศาจทำอันตรายแก่หมู่มนุษย์ โรคระบาดเกิดขึ้นแพร่กระจายไปทั่ว ผู้คนล้มตายเป็นล้นที่จับนับได้ เมื่อพระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้พระอานนท์เถระสวดรัตนสูตร และประพรมน้ำพระพุทธรูป ภัยพิบัติเช่นนี้ก็จะระงับลงได้ฉับพลัน

นอกจากนี้ ในบทชัตตานาน (บทเกริ่นนำ) ยังระบุอำนาจของรัตนสูตรเพิ่มเติมเข้ามาอีก คือ สามารถป้องกันภัยที่เกิดจากผู้ปกครองที่ไม่เป็นธรรม ภัยจากโจรผู้ร้าย จากอาวุธนานาประการ จากธรรมชาติจากเคราะห์กรรม จากสัตว์ร้าย ตลอดจนภัยอันเกิดจากความไม่เที่ยงธรรม (อสังขธรรม) ของจิตมนุษย์ทั้งหลายด้วยในบทชัตตานาน ท่านได้ประพันธ์เป็นคาถาแสดงอำนาจรัตนสูตร ไว้ดังนี้ “ขอให้เหล่าเทวดาจงคุ้มครองให้พ้นจากภัยที่เกิดจากผู้ปกครอง ภัยที่เกิดจากโจร ภัยจากมนุษย์ ภัยจากอมนุษย์ อัคคีภัย อุทกภัย ภัยจากปีศาจ ภัยจากขวกและหนามแหลมคม ภัยเกิดจากเคราะห์ร้าย ยามร้าย จากโรคภัยไข้เจ็บ จากความไม่เที่ยงธรรม จากความเข้าใจผิด จากคนชั่ว ภัยต่างๆ ที่เกิดจากสัตว์ร้ายนานาชนิด มีช้าง ม้า โค สุนัข และงูที่มีพิษเป็นต้น และจากอมนุษย์ เช่น ยักษ์ และนางผีเสื้อน้ำ เป็นต้น จากโรคต่างๆ และจากอุบัติเหตุนานาประการ ขอให้พวกเราจงตั้งการจตุสดพระปริตรที่เหล่าเทวดาทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาล ยังยอมรับเอาความศักดิ์สิทธิ์ และที่ทำภัย 3 ประการ อันเกิดจากโรคจากอมนุษย์ และจากข้าวยากหมากแพง ในนครเวสาลีให้อันตรธานหายไปอย่างฉับพลัน จงตั้งใจสวดให้เหมือนกับที่ท่านพระอานนท์เถระได้รำลึกถึงพุทธคุณทั้งหลายของพระตถาคตเจ้า ตั้งแต่ทรงปรารถนาพระโพธิญาณ ดังนี้ คือ ได้ทรงบำเพ็ญบารมี 10 อุปัชฌายะ 10 ปรหมัตถบารมี 10 ให้สมบูรณ์ ครบบริบูรณ์ทั้ง 30 ทรงบำเพ็ญมหาปริจาค 5 ประการ จริยา 3 ประการ การเสด็จลงสู่

กรรมในภพสุดท้าย การประสูติ การเสด็จมหาภิเนษกรรม การบำเพ็ญความเพียร ทรงชนะมาร และตรัสรู้ สัพพัญญุตญาณ ณ โพธิบัลลังก์ ทรงแสดงธรรมจักรกัปปวัตตสูตร และโลกุตตรธรรม 9 ประการทิ้งปวงเหล่านี้ แล้วสวดพระปริตรทั้งคั่นตลอด 3 ยาม ในระหว่างกำแพง 3 ชั้นของนครเวสาลี ฉะนั้นเกิด”(พระครูปลัดสุวัฒนธีรคุณ (เทอด ญาณวชิโร, 2543 : 538)

การบรรเทาภัยพิบัติด้วยรัตนสูตร

1. การนำรัตนสูตรมาสาธยายเพื่อเกิดมงคลแก่ชีวิต

การสวดสาธยายมนต์มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลเพียงแต่การสวดมนต์ในสมัยนั้นท่านไม่ได้เรียกว่า การสวดมนต์ไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่เป็นแบบอย่างในปัจจุบันในขั้นต้นเป็นการสวดสาธยายเพื่อความทรงจำพระพุทธรวณะหรือทบทวนหลักคำสอนสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสถานที่ต่างๆเป็นการสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้วิธีเรียนรู้จากอาจารย์ที่เรียกว่ามุขปาฐะและในบางครั้งพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระสงฆ์สาวกสวดสาธยายมนต์เพื่อให้เกิดความสงบและเป็นอุบายในการบรรลุธรรมเมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนาและได้ถือกันว่าการได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายเป็นสิริมงคลทำให้เกิดความสุขไม่มีภัยเบียดเบียนด้วยเหตุที่การสวดมนต์มีความสำคัญเมื่อเกิดโรคระบาดหรือมีอาการเจ็บป่วยขึ้นพุทธศาสนิกชนจึงได้รับเอาสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นตัวอย่างในการสวดมนต์เพื่อให้เกิดความสงบสุขและเป็นแบบอย่างที่ดีงามต่อชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตาม ดังนั้น การนำรัตนสูตรมาสาธยายเพื่อเกิดมงคลแก่ชีวิตจึงมีมุ่งหมายดังนี้

1.1 เป็นการประกาศให้เหล่าภูตคุ้มครองรักษาพวกมนุษย์ที่นำเครื่องพลีกรรมมาบวงสรวง ทั้งในเวลากลางวัน และกลางคืน ซึ่งพลีกรรมนี้หมายถึง การทำบุญตามหลักพุทธศาสนานั้นเองในทางพระพุทธศาสนา ได้แบ่งประเภทของบุญที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุไว้ 10 อย่าง ดังต่อไปนี้ 1) ทานมัย บุญที่สำเร็จหรือเกิดจากการให้ทาน 2) สีลมัย บุญที่สำเร็จจากการรักษาศีล 3) ภาวนามัย บุญที่สำเร็จจากการภาวนา 4) เวทย์วัจมัย บุญที่สำเร็จมาจากการชวนช่วยเหลือในการทำบุญ 5) เชฏฐาปายนมัย บุญที่สำเร็จจากการอ่อนน้อมถ่อมตัวต่อผู้ใหญ่ 6) ปัตติทานมัย บุญที่สำเร็จจากการแผ่กุศลบุญกุศล 7) ปัตตานุโมทนามัย บุญที่สำเร็จจากการอนุโมทนาบุญที่คนอื่นทำแล้ว 8) ัมมเทสนามัย บุญที่สำเร็จจากการแสดงธรรม 9) ัมมัสสวนมัย บุญที่สำเร็จจากการฟังธรรม 10) ทิฏฐุชุกรม บุญที่สำเร็จจากการทำความเห็นให้ตรงกับครรลองคลองธรรม

1.2 เป็นการบรรยายคุณพระรัตนตรัย ว่าเป็นรัตนอันประเสริฐสุด โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องการคุณของพระสงฆ์หรือพระอริยะเจ้านั้น มีการบรรยายคุณของท่านอย่างละเอียดว่า เป็นผู้ประกอบด้วยศีลเป็นอันดี มีใจมั่นคง ไม่มีกามกิเลส เป็นผู้ไม่มีความทวงโย ไม่มีความหวั่นไหวด้วยโลกธรรม และมีพระนิพพานอันเป็นอมตะเป็นที่สุด ด้วยคุณของพระสงฆ์ดังที่พระคาถาพรรณนามานี้ ถือเป็นสัจจะอันยิ่งใหญ่ ยิ่งซึ่งความสวัสดิมีชัยแก่ผู้ประกาศหรือสาธยายคุณของท่าน ทั้งนี้รัตนสูตรยังให้น้ำหนักกับการ

พรรณนาคุณลักษณะของพระโศดบันเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นการระบุว่า พระโศดบันจะไม่ถือเอาภพที่แปด คือ เกิดอย่างมากอีกเพียงเจ็ดครั้ง และยังสามารถละสังโยชน (ทำลายกิเลสให้หมดไป) 3 ประการ คือ 1) สักกายทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นว่าเป็นอัตตา 2) วิจิกิจฉา หมายถึง มีความสงสัยในคุณของพระรัตนตรัย 3) สีลัพพตปรามาส หมายถึง ความถือมั่นศีลพรต ยึดติดศีลด้วยวัตร ทำให้พระอริยะเจ้าชั้นนี้คือ พระโศดบันพ้นแล้วจากการตกลงสู่อบายภูมิ และจะไม่อาจทำอาภุชฐาน 6 หมายถึง ฐานะอันหนัก 6 ประการ ได้แก่ (1) ข่ามารดา (2) ข่าบิดา (3) ข่าพระอรหันต์ (4) ทำโลหิตของพระพุทธเจ้าให้ห่อ (5) ทำให้สงฆ์แตกกัน (6) เข้ารีตศาสนาอื่น อันมิใช่สมาธิปฏิบัติอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม พระโศดบันยังอาจทำกรรมชั่วด้วยกาย วาจา หรือใจอยู่บ้าง แต่ก็ไม่อาจปิดบังกรรมชั่วที่กระทำไว้นั้น เพราะการที่บุคคลผู้เห็นทางพระนิพพานแล้ว จะปิดบังกรรมชั่วของตนไว้นั้น พระตถาคตกล่าวว่าไม่อาจปิดบังได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 13/6/166)

1.3 เป็นการประกาศให้รู้ทั่วทั้งหลายนามสการพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ และอำนวยการให้สรรพสัตว์เหล่านี้มีความสวัสดิโดยเหตุที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระสูตรนี้ เพื่อขจัดปัดเป่าภัยความ อตถายาก ภัยจากโรคระบาด และภัยจากอมนุษย์เบียดเบียน ชาวพุทธจึงถือเป็นธรรมเนียมสวดพระสูตรนี้เพื่อขจัดโรคภัยเช่นโรคห่า เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าการสาธยายรัตนสูตร (รัตนสูตร) หรือรัตนปริตรจะทำให้ได้รับความสวัสดิ และพ้นจากอุปสรรคอันตรายทั้งหลาย

ดังนั้น การนารัตนสูตรมาสาธยายเพื่อเกิดมงคลแก่ชีวิต เพื่อใช้สวดขจัดปัดเป่าภัยพิบัติที่เกิดกับชาวกรุงเวสาลี พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระเถระน้อมรำลึกถึงคุณของรัตนะ คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ทำวัตรกิจวัตรให้เกิดเป็นอานุภาพขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งหลาย เริ่มต้นด้วยการแนะนำให้เหล่าภิกษุทั้งหลายได้อนุโมทนาบุญกุศลที่หมู่มนุษย์อุทิศให้ และเมื่ออนุโมทนาแล้ว ขอให้เกิดความเมตตาทำการรักษามนุษย์ทั้งหลาย ต่อมาเป็นการน้อมคุณพระรัตนตรัย เป็นสัจวาจาเพื่อให้เกิดความสวัสดิ และสุดท้ายเป็นคำกล่าวของท้าวสักกะที่ผูกขึ้นเป็นคาถาพรรณนาคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นสัจวาจาให้เกิดความสวัสดิ โดยเหตุที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระสูตรนี้ เพื่อขจัดปัดเป่าภัยความ อตถายาก ภัยจากโรคระบาด และภัยจากอมนุษย์เบียดเบียน ชาวพุทธจึงถือเป็นธรรมเนียมสวดพระสูตรนี้เพื่อขจัดโรคภัยในอดีต เช่น โรคห่า เป็นต้น ส่วนในปัจจุบันมนุษย์สวดเพื่อขจัดโรคระบาดโควิด 19 นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าการสาธยายรัตนสูตรหรือรัตนปริตรจะทำให้ได้รับความสวัสดิ และพ้นจากอุปสรรคอันตรายทั้งหลายรอบวง ทำให้เกิดความสุขร่มเย็นเป็นสุข ประกอบอาชีพในทางใดก็จะได้รับความเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับสืบไป

2. การพัฒนาชีวิตด้วยรัตนสูตร

2.1 การพัฒนาด้านจิตใจ

การบรรเทาภัยพิบัติโรคทางจิต คือ โรคที่เกิดจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความริษยา ความตระหนี่ ความท้อถอย เป็นต้น เมื่ออาการเหล่านี้ปรากฏขึ้นก็จะทำให้จิตใจไม่แจ่มใสคลุมเครือ ภาวะจิตเช่นนี้เป็นเหตุให้ร่างกายทรุดโทรม ผิพรรณกลับหมองคล้ำ เมื่อจิตใจถูกครอบงำด้วยพลังในทางลบ

เรากลายเป็นคนน่าเบื่อ ไม่มีความสุข และสุขภาพทรุดโทรมคล้ายกับการหายใจเอาอากาศที่มีเชื้อโรคเข้าไปในทางตรงข้าม หากผู้ปฏิบัติพยายามอย่างแข็งขันในการเจริญสติ กำหนดรู้อารมณ์ให้คมชัดอยู่ทุกขณะ เป็นธรรมชาติอยู่เองที่จิตก็จะเกาะอยู่กับอารมณ์นั้น โดยไม่ฟุ้งซ่านหรือซัดส่าย สมาธิหรือความตั้งมั่นของจิตจะปรากฏขึ้น จากนั้นจิตจะสะอาดปราศจากนิวรณ์หรืออคติใด ๆ และแล้วปัญญาก็จะเริ่มแบ่งบาน หลีกเลียงแหล่งที่จะทำให้ติดเชื้อ

2.2 การพัฒนาทางร่างกาย

การสวดบทรัตนสูตรมีผลต่อร่างกายเช่นเดียวกับจิตใจ เพราะกายกับจิตเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด เมื่อจิตมีความบริสุทธิ์โดยมีโพชฌงค์ประคับประคองอยู่ ระบบการหมุนเวียนโลหิตจะทำงานได้ดีขึ้น เม็ดเลือดที่สร้างขึ้นใหม่จะมีความบริสุทธิ์และจะแทรกซึมไปตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย ทำให้อวัยวะสะอาด ร่างกายมีความคล่องแคล่ว ความสามารถในการรับรู้สูงขึ้น ผิวพรรณผ่องใส หากพิจารณาจากหลักฐานในพระไตรปิฎกจะพบว่า ในพระพุทธศาสนามีพิธีกรรมการรักษาโรคประกอบด้วย 2 วิธี คือ 1) การสวดสาธยายรัตนสูตร 2) การพรมน้ำมนต์เพื่อรักษาใช้ ซึ่งตัวอย่างของการฟังบทสวดโพชฌงค์แล้วหายอาพาธ ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระมหากัสสปะ และพระมหาโมคคัลลานะ ผู้ซึ่งอาพาธ เมื่อได้ฟังโพชฌงค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ ก็ได้หายจากอาพาธนั้นทันที พระคิริมานนท์อาพาธหนักได้ฟังสัญญา 10 จากพระอานนท์ อาพาธก็สงบโดยพลัน (ศิริพร ทัทนศรี, 2557 : 134-145)

2.3 การพัฒนาทางด้านสังคม

การพัฒนาทางด้านสังคมด้วยรัตนสูตร จะช่วยในการพัฒนาทางสังคม ทำให้เกิดสังคมคุณธรรม คือ การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละในยามเกิดภัยพิบัติ พูดคำที่มีประโยชน์ที่ผู้ฟังเป็นคนมีประโยชน์ต่อผู้อื่น และ การปฏิบัติตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัวนับถือเพื่อนมนุษย์ และทำให้สังคมเจริญก้าวหน้ามีสุขภาพจิตดี รักความเจริญก้าวหน้า มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงย่อมส่งผลให้สังคมเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย ทำให้เกิดความสามัคคีในสังคม

2.4 การพัฒนาทางด้านปัญญา

การพัฒนาทางด้านปัญญา ด้วยรัตนสูตรจะเกิดการพัฒนาทางปัญญาทำให้เกิดปัญญาความฉลาดรู้ เท่าทันตามความเป็นจริงความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ แก้ไขปัญหาได้ด้วยสติปัญญา หากสวดมนต์แล้ว มีการเจริญวิปัสสนาภาวนา ก็จะเป็นการพัฒนาจิตขั้นสูงสุด

สรุป

รัตนสูตร เป็นพระสูตรที่ใช้สวดขจัดปัดเป่าภัยพิบัติที่เกิดกับชาวกรุงเวสาลี พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระเถระน้อมรำลึกถึงคุณของรัตนะ คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ทำวัจกิริยาให้เกิดเป็นอานุภาพขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งหลาย เริ่มต้นด้วยการแนะนำให้เหล่าภุมมทัตถทั้งหลายได้อนุโมทนาบุญกุศลที่หมู่มนุชยอุทิศให้ และเมื่ออนุโมทนาแล้ว ขอให้เกิดความเมตตาทำการรักษามนุษย์ทั้งหลาย ต่อมาเป็นการน้อมคุณพระรัตนตรัย เป็นสัจจวาจาให้เกิดความสวัสดิ และสุดท้ายเป็นคำกล่าวของท้าวสักกะที่ผูกขึ้นเป็นคาถาพรรณาคณพระศรีรัตนตรัยเป็นสัจจวาจาให้เกิดความสวัสดิโดยเหตุที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระสูตรนี้ เพื่อขจัดปัดเป่าภัยความอดอยาก ภัยจากโรคระบาด และภัยจากอมนุษย์เบียดเบียน ชาวพุทธจึงถือเป็นธรรมเนียมสวดพระสูตรนี้เพื่อขจัดโรคร้ายในอดีต เช่น โรคห่า เป็นต้น ส่วนในปัจจุบันมนุษย์สวดเพื่อขจัดโรคระบาดโควิด 19 นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าการสาธยายรัตนสูตรหรือรัตนปริตรจะทำให้ได้รับความสวัสดิ และพ้นจากอุปสรรคอันตรายทั้งหลาย บทรัตนสูตรเมื่อสวดเป็นประจำจะมีอานุภาพคือ สามารถที่จะขจัดโรคร้ายต่าง ๆ ภูติผีปิศาจจะไม่มารบกวน ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ประกอบอาชีพในทางใดก็จะได้รับความเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- พระครูปลัดสุวัฒนธีรคุณ (เทอด ญาณวชิโร). (2543). *พุทธานุภาพ อานุภาพของพระพุทธองค์เรียนรู้พุทธธรรมจากพระพุทธมนต์ เพื่อชีวิตดีงาม*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อนันตะ ฉบับธรรมทาน.
- พระมหาโกมล กมโล และคณะ. (2561). ศึกษาวิเคราะห์บทบาทในรัตนสูตร ตามแนวคัมภีร์สัททวาทีเสส. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. 14 (2), 43-54
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *บทสวดมนต์รัตนสูตร*. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์
- ศิริพร ทัศนศรี. (2557). พุทธวิธีการรักษาโรคด้วยโพชฌงค์ : ผลแห่งการปฏิบัติหรือมหัศจรรย์แห่งมนต์คาถา. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*. 1 (1), 134-145.